

АНАЛІЗ І НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАЙНЯТОСТІ МОЛОДІ

Вступ. Перехід світової економіки на новий інформаційний етап розвитку вносить багато змін у поняття праці. У цих умовах велике майбутнє прогнозується молоді – представникам робочої сили, яка володіє найбільш сучасними знаннями. Інтеграція молоді в суспільство в даний період має виключно велике значення як в економічно розвинутих країнах, так і в Україні, яка здійснює перехід до ринкової економіки. Завершальним етапом інтеграції молоді у суспільство є її стале включення до економічних процесів. Рівень зайнятості молоді виступає як критерій оцінки цих процесів. Низьке значення цього показника вказує на негаразди в зайнятості молоді. В основному ця задача повинна розв'язуватися на регіональному рівні. Питанням зайнятості молоді присвячена значна кількість наукових праць, але вони переважно спрямовані на розгляд окремих груп молоді і конкретних задач. До масштабних задач проблеми зайнятості молоді належить регіональна політика її зайнятості, дослідженням якої практично ніхто не займався. Недосконалість регіональної політики зайнятості молоді не дозволяє включати молодих людей у повному обсязі до економічних процесів і результативно реалізовувати пріоритетний напрям „Збереження навколишнього середовища (довкілля) та сталий розвиток” розвитку науки і техніки на період до 2006 р., визначеного в Законі України від 11 липня 2001 р. № 2623-III „Про пріоритетні напрямки розвитку науки і техніки”. Розв'язання наміченої

задачі, крім того, дозволяє здійснити вагомий внесок у виконання наукової теми „Підвищення рівня зайнятості молоді в регіоні (на прикладі Кіровоградської області)” (Державний реєстраційний номер 0104V005814). Оскільки політика зайнятості є основним інструментом залучення й ефективного використання молоді в економіці, тема статті є актуальною.

Метою статті є удосконалення регіональної політики зайнятості молоді. Поставлена мета досягається шляхом аналізу регіональної політики зайнятості молоді, яка здійснювалася по реалізації Програм зайнятості населення в Кіровоградській області на 2001-2005 рр., та розробки на цій підставі напрямів її удосконалення.

Результати. Політика зайнятості – це сукупність заходів прямого та непрямого впливу на соціально-економічний розвиток суспільства і кожного його члена. Нами систематизовано структурні складові політики зайнятості. Вона має кілька рівнів, напрямів та заходи впливу. Основні напрями державної політики зайнятості прямо чи непрямо стосуються молоді. Одним із центральних є забезпечення безболісного переходу молоді з системи освіти на ринок праці.

Забезпечення зайнятості молоді окремо не планувалося, задача розв'язувалася в комплексі з усіма віковими групами населення. На рис.1 наведені заходи забезпечення зайнятості населення, які передбачалися

програмами і застосуванням регіональної політики зайнятості. Як видно, заходи достатньо різноманітні й охоплюють широкий комплекс можливостей зайнятості населення, у тому числі і молоді. У даній схемі забезпечення зайнятості були певні обмеження, які

диктувалися економічним станом країни. Наприклад, як головне джерело інвестицій для створення робочих місць планувалося використовувати власні кошти підприємств, а вони в цей період були обмеженими.

Рис. 1. Заходи забезпечення зайнятості населення

Регіональна політика зайнятості молоді базується як на державних програмних документах, так і на власних програмах, які враховують специфіку ринку. У 2001, 2002, 2003 рр. у регіоні розроблялись основні напрями реалізації в області Державної програми зайнятості населення, у 2004-2005 рр. були розроблені регіональні програми зайнятості населення області. Нині

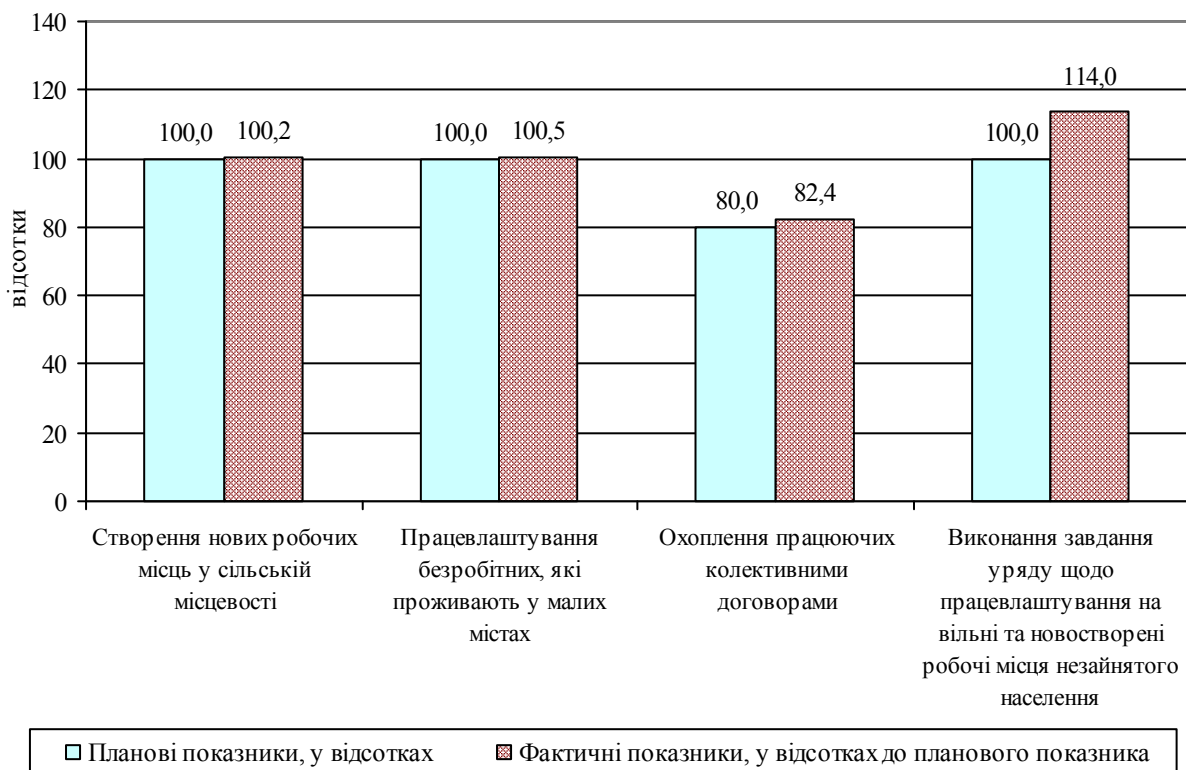
набула чинності Програма зайнятості населення Кіровоградської області на 2006-2007 рр. Проведений аналіз і порівняння напрямів і заходів Державної програми зайнятості з регіональними програмами зайнятості населення показали, що в області здійснювалися практично всі напрями Державної програми зайнятості.

Програми зайнятості населення Кіровоградської області склалися на кожний рік і слугували стрижневим документом у справах розв'язання проблем зайнятості в регіоні. Усі інші суб'єкти, які втілювали ці задачі в життя, розробляли свої програмні документи, але вони базувалися на щорічних програмах зайнятості.

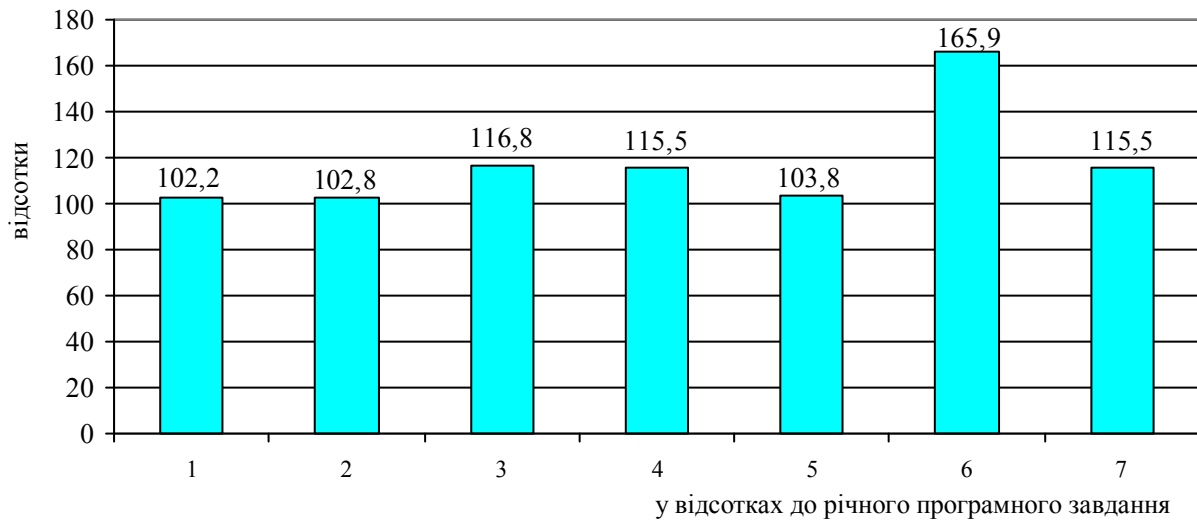
Детальний аналіз регіональних основних напрямів та програм показує, що значна частка завдань та заходів стосувалася зайнятості молоді. Упродовж останніх п'яти років удосконалюється методика розробки Програм зайнятості населення області, збагачується зміст заходів. Вони все більшою мірою адаптуються до вимог ринку праці, що сприяє удосконаленню регіональної політики зайнятості.

Реалізація політики зайнятості молоді в регіоні найбільш помітно виявляється в конкретних справах. Тому розглянемо рівень виконання програм і

заходів окремими суб'єктами, що здійснюють таку політику. За чотири роки виконання річних програм зайнятості ефективність діяльності всіх задіяних підрозділів із року в рік зростала. Програмою зайнятості населення в області на 2004 р. (Програмою) передбачено виконання 47 заходів. Детальний аналіз її виконання показав, що виконувались практично всі заходи. Переважна більшість пунктів Програми реалізована на високому рівні й у передбачені терміни виконання. Дані, наведені на рис. 2, свідчать, що всі передбачені заходи щодо створення робочих місць та працевлаштування перевиконані. На рис. 3 наведені показники підвищення рівня зайнятості населення нетрадиційними підходами, які передбачені Програмою. Із рис. 3 видно, що всі заходи реалізовані на 102,2-165,9% відповідно до програмного завдання.

Рис. 2. Порівняльні показники заходів забезпечення зайнятості населення традиційними підходами, які передбачені Програмою

1 – забезпечення працевлаштування незайнятих громадян на додаткові робочі місця, створені за рахунок дотацій роботодавцям із Фонду загальнообов’язкового державного соціального страхування на випадок безробіття;

2 – одноразова виплата допомоги по безробіттю для організації підприємницької діяльності;

3 – забезпечення зайнятості шляхом укладання трудових договорів між працівниками та фізичними особами, зареєстрованими у службі зайнятості;

4 – забезпечення самостійної зайнятості безробітних, які проживають у малих містах і перебувають на обліку в службі зайнятості;

5 – організація навчання, перенавчання і підвищення кваліфікації;

6 – надання профорієнтаційних послуг незайнятим особам;

7 – організація оплачуваних громадських робіт на підприємствах, в установах та організаціях області для безробітних громадян.

Рис. 3. Показники підвищення рівня зайнятості населення нетрадиційними підходами, передбаченими Програмою зайнятості населення в регіоні

Значна частина молоді належить до складу громадян, які потребують соціального захисту і не здатні на рівних конкурувати на ринку праці. Аналіз виконання програми зайнятості показує, що бронювання робочих місць на підприємствах, в установах та організаціях усіх форм власності для таких осіб виконано на 101%. У той же час бронювання робочих місць для працевлаштування дітей-сиріт і дітей, які залишилися без батьківського піклування, здійснено лише на 84%. Із загальної кількості інвалідів, що шукають роботу, працевлаштовано лише 41%. Ще гірша

ситуація склалася з першочерговою професійною підготовкою та наступним працевлаштуванням осіб серед незайнятої молоді, які шукають роботу вперше. Тут соціальну підтримку отримали лише 20,6%.

Крім сказаного, слід зауважити, що службами зайнятості недостатньо глибоко аналізується стан працевлаштування випускників навчальних закладів. В окремих районах спостерігається недовиконання завдань щодо створення робочих місць. У трьох районах – Вільшанському, Долинському, Ульянівському – місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого

самоврядування не виділили кошти на організацію громадських робіт.

Окремою ланкою в реалізації політики зайнятості молоді виступає управління у справах сім'ї та молоді облдержадміністрації, яке здійснює відразу дві програми – Програму зайнятості населення області та підрозділи “Сприяння вирішенню проблем зайнятості молоді”, “Підтримка підприємницької активності молоді” та “Підтримка студентської ініціативи і сприяння соціальному становленню учнівської та студентської молоді” державної політики стосовно сім'ї та молоді. У даній системі реалізувались усі питання, внесені до відповідних програм. На високий рівень піднята робота обласного молодіжного центру праці, яким у 2004 р. працевлаштовано 3048 осіб, із них: 2031 – на постійну роботу, 689 – на перше робоче місце, надано 4978 інформаційно-консультативних та навчальних послуг. Здійснено підготовку та перепідготовку 170 молодих осіб [1].

Основною проблемою в даному напрямі роботи є недостатній розвиток мережі молодіжних центрів праці, бізнес-центрів, бізнес-інкубаторів, молодіжних центрів. Аналіз також показав, що відділами у справах сім'ї та молоді райдержадміністрацій, міськвиконкомів проводиться недостатня робота із залучення коштів на організацію сезонних та громадських робіт для учнівської та студентської молоді.

За період ринкової трансформації економіки області виник значний дисбаланс між чисельністю незайнятого населення та кількістю робочих місць, який не ліквідовано і до нинішнього часу. Протягом 1999-2001 рр. частка незайнятого населення в регіоні збільшувалася і досягла 19,3%. За ці три роки, за даними служби зайнятості, в області було скорочено 14,7 тис. робочих місць. За цей же час у галузях економіки

області було створено 8,5 тис. робочих місць, що на 42,0% менше, ніж скорочено [2, 2].

Кількісний дисбаланс поглиблювався низькими якісними характеристиками значної кількості вільних робочих місць, що визначалось низьким рівнем заробітної плати, несвоечасною її виплатою або ж виплатою у вигляді натуроплати, важкими умовами праці, транспортною недоступністю, відсутністю житла тощо. Створювані нові робочі місця в галузях економіки також відрізнялися низькою ефективністю внаслідок відсутності коштів, тяжкого стану підприємств. Значна частина робочих місць, що зорієнтовані на самозайнятість, також не відповідали високому рівню, оскільки такі робочі місця створювалися в основному за умов незначних грошових допомог по безробіттю.

Реформування сільського господарства фактично призвело до ліквідації робочих місць в агропромисловому комплексі, необґрунтованих масових звільнень працівників. За час реформування було ліквідовано 80 тис. робочих місць, що складало дещо більше 50% загальної кількості [2, 4].

Розвиток малих фермерських господарств та господарств населення переважно був пов'язаний із використанням ручної праці, а самі господарства відрізнялись низькою ефективністю.

Робочі місця, що створювалися за рахунок дотацій роботодавцям із Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття, також не могли відрізнитись великою ефективністю в даних умовах. Отже, заходи Програми зайнятості населення в регіоні стосовно створюваних робочих місць не повністю відповідали потребам ринку праці.

Регіональна політика зайнятості, у тому числі і молоді, значною мірою обумовлюється загальною стратегією розвитку регіону. Стратегія розвитку регіону передбачена Програмою соціально-економічного та культурного розвитку Кіровоградської області на 1999-2010 рр. „Кіровоградщина – 2010”. У Програмі зазначено, що область має усі необхідні передумови для забезпечення сталих і високих темпів розвитку матеріального виробництва, зростання доходів населення, вільного вибору сфер діяльності. Програмою передбачалося, що основою економічного зростання області у наступні після 1999 р. 10-11 років буде більш інтенсивне і цілеспрямоване використання надр, оскільки за енергетичною потужністю запаси уранової руди, розвідані на території області, дорівнюють Донецькому вугільному басейну. На базі розвіданих промислових родовищ золота планувалося створення золотовидобувної промисловості. Передбачалося використання потужностей Криворізького гірничозбагачувального комбінату окислених руд у м. Долинська та Світловодського заводу чистих металів для збагачення золотоносної руди з отриманням готового продукту із вмістом золота 99,99% та ін. До 2010 р. передбачалося здійснити структурну перебудову економіки області.

Безпосередньо на період, що розглядається (2001-2005 рр.), планувалося проведення істотних змін у структурі економіки області та підвищення її ефективності на основі технічного переозброєння та створення нових потужностей у пріоритетних галузях економіки області: сільгоспмашинобудуванні; кольоровій металургії; агропромислового комплексу; промисловості будівельних матеріалів [3, 3]. Слід зазначити, що завдання Програми не реалізувалось у повному

обсязі. Це негативно позначається на регіональному ринку праці. У той же час регіональні Програми і заходи зайнятості населення у 2001-2004 рр. не в повному обсязі відповідали стратегії розвитку регіону та України в цілому. Такий стан на ринку праці призвів до безробіття та значного недовикористання трудових ресурсів, особливо робочої сили молоді в регіоні.

Оцінюючи регіональну політику зайнятості молоді в цілому, можна сказати, що в області здійснювалася значна кількість заходів, докладалися значні зусилля для підвищення рівня працевлаштування молоді. У той же час проблема молодіжної зайнятості остаточно не вирішена. Найбільшою перепоною цьому є те, що не планувалися і не здійснювалися заходи, спрямовані на реалізацію основних стратегічних завдань розвитку регіону. Реалізація цих завдань привела б до збільшення кількості прогресивних робочих місць у регіоні та підвищення рівня зайнятості молоді. Такі заходи дозволили б ліквідувати ряд існуючих на ринку праці проблем, пов'язаних із досягненням збалансованості попиту і пропозиції робочої сили, недостатніми темпами створення робочих місць у сферах економічної діяльності, неефективністю використання робочої сили, низькою мотивацією праці, нелегальною зайнятістю та нелегальними трудовими міграціями, працевлаштуванням неконкурентоспроможних на ринку праці верств населення.

Основними причинами, що призвели до ускладнення стану на ринку праці в регіоні, і зокрема неефективного використання робочої сили молоді, є відсутність власних коштів на підприємствах, обмеженість кредитних ресурсів та інвестицій, обмеженість

бюджетних коштів держави. Однак чи не найголовнішою причиною складного становища зайнятості молоді є призупинка або повна ліквідація окремих підприємств і галузей промисловості в області. Важливе значення мало й те, що у свій час не були реалізовані державні заходи щодо політики зайнятості молоді регіону, коли тут склалася надзвичайно складна ситуація. Певний негативний вплив на зайнятість молоді здійснював і факт відсутності в регіоні мережі молодіжних центрів праці. Слід наголосити також і на недостатньому використанні сучасних гнучких форм зайнятості молоді та впровадженні нових технологій у роботу центрів зайнятості.

Проведений аналіз свідчить, що регіональна політика зайнятості молоді потребує вдосконалення з метою підвищення її дієвості та результативності. Визначення напрямів її удосконалення має здійснюватися на основі вивчення та впровадження позитивного досвіду розвинених країн, основних напрямів молодіжної політики міжнародних організацій (ООН, МОП та ін.), виконання державних нормативних документів щодо регулювання ринку праці та молодіжної зайнятості.

Нині міжнародною спільнотою напрацьовано значний досвід у сфері забезпечення молодіжної зайнятості, розроблені та реалізуються декілька міжнародних молодіжних програм [4]: „Міжнародна програма дій щодо молоді до 2000 року і далі” (розроблена ООН у 1995 р.); „Молодь та цілі розвитку тисячоліття: вимоги та можливості їх виконання” (ООН, 2000 р.); „Оглядова програма обміну досвідом між колегами” (ЄС, 1999 р.).

Значний досвід здійснення активної політики щодо забезпечення зайнятості молоді мають Німеччина, Франція, Греція, Люксембург [4, 26]. Цей досвід

слід вивчити та використати в практиці формування як державної, так і регіональної політики зайнятості молоді України.

Нині в Україні удосконалюється законодавча база формування політики зайнятості населення, в тому числі і молоді. У кінці 2003 р. була затверджена „Загальнодержавна програма підтримки молоді на 2004-2008 роки”. У липні 2005 р. вийшов Указ Президента України „Про вдосконалення державного регулювання у сфері зайнятості населення на ринку праці в Україні”. Ці нормативні документи мають бути покладені в основу всієї роботи щодо удосконалення регіональної політики зайнятості молоді.

Проведений аналіз дає змогу визначити такі шляхи удосконалення регіональної молодіжної політики зайнятості за основними напрямками.

1. Забезпечення ефективного функціонування діючих та створених нових робочих місць:

забезпечення розвитку економіки регіону, удосконалення її структури, освоєння перспективних напрямів економічної діяльності;

динамічне впровадження інноваційних процесів;

проведення паспортизації робочих місць із метою оцінки їх технічного стану, умов праці та рівня їх привабливості для сучасних працівників, у тому числі і для молоді;

підвищення якості наявних робочих місць із метою забезпечення гідних умов праці шляхом їх модернізації, реконструкції, підвищення рівня безпеки;

створення нових робочих місць переважно для висококваліфікованої робочої сили з привабливою оплатою та умовами праці;

упровадження моніторингу робочих місць;

надання пільг роботодавцям щодо створення робочих місць для молоді;

надання фінансової та організаційної підтримки молоді для організації підприємницької діяльності;

розширення практики використання гнучких і нетрадиційних форм зайнятості працівників;

забезпечення молоді першим робочим місцем відповідно до норм чинного законодавства.

2. Забезпечення формування робочої сили молоді, яка кількісно та якісно відповідає сучасним вимогам ринку праці:

запровадження маркетингового дослідження ринку праці та визначення потреби економіки регіону в робочій силі певної кваліфікації та спеціальностей;

вивчення попиту населення на освітні послуги ПТНЗ, вузів усіх рівнів акредитації в розрізі спеціальностей та професій;

удосконалення системи професійної орієнтації молоді відповідно до потреб кадрового забезпечення регіону;

формування щорічного розгорнутого державного замовлення на підготовку кадрів за певними спеціальностями та кваліфікаційними рівнями.

суттєве підвищення якості професійного навчання шляхом модернізації матеріально-технічної бази освітніх закладів, їх комп'ютеризації, впровадження нових освітніх технологій, посилення зацікавленості та відповідальності професорсько-викладацького складу навчальних закладів у підвищенні якості навчання;

посилення практичної підготовки в ПТНЗ та вузах;

забезпечення тісної взаємодії навчальних закладів, роботодавців, та центрів зайнятості при визначенні

напрямів та обсягів підготовки кадрів, формуванні навчальних програм;

забезпечення активної участі роботодавців у підготовці, перепідготовці та підвищенні кваліфікації кадрів, посилення їх відповідальності за ефективне використання та розвиток персоналу;

запровадження щорічного моніторингу підготовки кадрів у області за всіма напрямками, спеціальностями та кваліфікаційними рівнями;

розширення економічних можливостей для молоді у здобутті вищої освіти шляхом створення рівних та прозорих умов прийому студентів на конкурсній основі на бюджетну форму навчання, надання пільгових кредитів молоді для здобуття вищої освіти.

3. Удосконалення організаційного механізму функціонування ринку праці та забезпечення працевлаштування молоді:

удосконалення роботи центрів зайнятості, запровадження єдиних прозорих правил щодо надання послуг населенню на ринку праці, поліпшення їх якості з метою поступового досягнення європейських стандартів;

формування налагодженої та доступної інформаційної системи щодо стану ринку праці, попиту та пропозиції робочої сили та умов зайнятості;

формування розгорнутої системи методично-організаційних заходів (молодіжних комітетів, кадрових агентств, бізнес-інкубаторів, консультаційних центрів тощо), які здійснюють на ринку праці роботу з молоддю;

розробка та реалізація цільових програм у сфері молодіжної зайнятості;

удосконалення взаємодії та координації роботи всіх суб'єктів молодіжної політики на ринку праці з

метою забезпечення повної та ефективної зайнятості молоді регіону;

вивчення позитивного досвіду у сфері молодіжної зайнятості зарубіжних країн та інших регіонів України та запровадження його в області;

запровадження наукових досліджень молодіжного ринку праці та перспектив його розвитку з метою підвищення наукової обґрунтованості молодіжної політики зайнятості;

розробка довгострокової стратегії молодіжної політики на ринку праці, відповідних їй програм та заходів;

розробка пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства щодо зайнятості молоді на основі прийняття норм міжнародних трудових стандартів та з урахуванням стратегічних потреб формування якісної робочої сили та ефективної зайнятості в Україні та її регіонах.

Висновки. Наукова новизна статті полягає в тому, що вперше систематизовані структурні складові політики зайнятості, які застосовані до річних регіональних Програм зайнятості минулих періодів, що дало можливість визначити шляхи удосконалення регіональної молодіжної політики зайнятості на наступний період.

Теоретичне значення досліджень насамперед зводиться до того, що створена методологія удосконалення регіональної політики зайнятості молоді на наступні після реалізованих періоди.

Практичне значення роботи полягає в розробці конкретних шляхів удосконалення регіональної молодіжної політики зайнятості, реалізація якої дозволить підвищити рівень зайнятості молоді в регіоні.

Перспективою подальших наукових розробок у даному напрямі є адаптація конкретних заходів до особливостей змін на регіональному ринку праці та

розробка передових методик застосування їх у конкретних умовах.

Література

1. Звіт про реалізацію державної політики стосовно сім'ї та молоді за 2004 рік. – Кіровоград: КОДА УССМ, 2005. – 20 с.

2. Довідка про стан зареєстрованого ринку праці та роботи служби зайнятості щодо реалізації в області основних напрямів Державної програми зайнятості населення на 2001-2004 роки. Матеріали Кіровоградської обласної ради двадцять четвертого скликання. – Кіровоград, 2002. – 15 с.

3. Програма соціально-економічного та культурного розвитку Кіровоградської області на 1999-2010 роки “Кіровоградщина 2010”, затверджена рішенням сесії обласної ради від 18.08.1999 р. № 91. – Кіровоград: КОРНД, 1999. – 33 с.

4. Мутяк М. Менеджмент зайнятості молоді: міжнародний аспект // Україна: аспекти праці. – 2005. – № 4. – С. 24-28.